

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 159/1-ХП/11
21.02.2013. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 21.02.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: КЕЛИЈА СВЕТОГ САВЕ У КАРЕЈИ, докторанда Владимира Џамића.

За ментора је одређен проф. др Бранислав Тодић.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/2263
22.02.2013.
(број захтева)
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Келија Светог Саве у Кареји

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА историја уметности
ОБЛАСТ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Владимир (Драгољуб) Џамић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Филозофски у Београду
образовање:

Година 2005. дипломирања:
Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је магистарски рад одбрањен: _____
Година одбране мастер рада: _

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је
на седници 21.02.2013. одржаној
размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Владимара Џамића

Име и презиме ментора: Бранислав Тодић

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Српско средњовековно сликарство у доба краља Милутина, Београд 1998.
2. Манастир Дечани (ко-аутор Милка Чанак-Медић), Београд 2005.
3. Дечанска пустиња. Скитови и келије манастира Дечана (ко-аутори Д. Поповић и Д. Војводић), Београд 2011.
4. Сопоћани и Градац. Узајамност фунерерних програма две цркве, Зограф 31 (Београд 2006-2007), 59-77.
5. Фреске XIII века у параклису на пиргу Св. Георгија у Хиландару, Хиландарски зборник 9 (Београд 1997), 35-70.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, ANCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, ANCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

Образложење предлога теме докторске дисертације
КЕЛИЈА СВЕТОГ САВЕ У КАРЕЈИ

Кандидат:
Владимир Цамић

**Београд
новембар 2012.**

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања дисертације јесте Келија посвећена светом Сави Освећеном у Кареји, чији је оснивач и први житељ свети Сава Српски, тада млади светогорски монах. Келија је основана 1199. године, непосредно након конституисања српског манастира Хиландара и смрти Симеона Немање. Сава је за њу саставио мали типик, дефинишући њен економско-правни положај и основне норме понашања њених житеља. Управо је монах Сава био њен старешина од оснивања, па све до 1207. године, када се са моштима светог Симеона вратио у Србију. Током боравка у Кареји, по свему судећи, писао је и Хиландарски типик истовремено напредујући у црквеној јерархији од јерођаконa, преко јеромонаха, до чина архимандрита. Највећу пажњу у истраживању усмерили бисмо на остататке материјалне културе и уметности, било да се данас налазе *in situ* или су пренети на друго место, а поуздано се може утврдити њихова некадашња припадност Светосавској келији. Нарочито бисмо се осврнули на првобитни изглед келије и здања која су функционисала у њеном склопу (црква, конаци, пирг) и покушали да установимо однос према данашњим, знатно млађим грађевинама. Затим бисмо се усредсредили на сачувано, а готово у потпуности неистражено зидно сликарство, које је тек обимним конзерваторским радвима завршеним 2005. године постало довољно видљиво и доступно за проучавање. Такође, детаљно бисмо се бавили иконостасом са припадајућим иконама, као и збирком од тридесетак икона која се данас чува у келији. Значајну пажњу у истраживању посветили бисмо Карејском типикy □ оснивачком документу и уједно првом литерарном делу светог Саве, детаљно размотривши његову структуру и садржај, као и однос библијских, богослужбених и синаксарних цитата са Савиним оригиналним саставима. Посебну област проучавања представљао би однос келије Светог Саве Освећеног и матичног манастира, промене током векова с једне, као и однос према Протату и другим светогорским келијама, особито онима које се налазе у Кареји и њеном непосредном окружењу, с друге стране. И свакодневни живот монаха, улога старца и његов однос према монасима-житељима био би такође истражен. На крају, али не и најмање важно, осврнули бисмо се на значајне монахе, било да су у питању

угледни старци, именом познати преписивачи књига или бивши хиландарски игумани који су доцније постајали српски архиепископи.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања јесте да се употпуне досадашња сазнања и допринесе решавању отворених питања везаних за ову значајну установу српског средњег века. Пре свега потребно је разјаснити појединости везане за оснивање келије Светог Саве Освећеног, релативну хронологију догађаја везаних за састављање типика, подизање потребних грађевина (цркве и конака) и Савин боравак у Кареји. Саставни део рада представљаће презентација и обрада остатака материјалне културе и уметности и њихово смештање у што прецизније временске оквири. Тако би све сегменти архитектуре, живописа, иконописа, као и сачувана дела примењене уметности Светосавске келије били сагледани у односу на сачуване примере на Светој гори, а □ шире посматрано □ и на простору српских и балканских земаља. Од нарочите важности било би утврдити степен оригиналности Карејског типика, с обзиром на то да у науци и даље постоји дилема да ли, и у којој мери, представља самостално Савио дело или превод неког старијег, данас непознатог скитског типика. Настојали бисмо да, у мери коју допуштају распосложиви извори, испитамо свакодневни приватни живот монаха у келији, њихове међусобне односе, као и однос са светогорском свештеном општином и управом матичног манастира Хиландара. Дисертацијом би тако у највећој могућој мери били расветљени настанак, живот и вишевековно трајање ове делимично аутономне светогорске монашке установе.

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

У раду ће бити детаљно преиспитане две основне хипотезе које данас постоје у науци. Прва је да су устројство келије Светог Саве у Кареји и њен типик извршили пресудан утицај на развој испосничког начина живота у пределима око најважнијих српских средњовековних манастира (Студенице, Милешеве, Пећке патријаршије,

Дечана). Друга је да Карејски типик не представља оригинално дело светог Саве, већ превод неког старијег, данас изгубљеног пустињачког типика. Очекује се да ће подробна разматрања обеју хипотеза довести до резултата који би их аргументовано потврдили или оповргли.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Истраживања би се одвијала према начелима савремене научне методологије засноване на комбинацији теренског и кабинетског рада, који би требало да изнедри стандардну монографску публикацију, са свим посебностима којима се одликује једна светогорска установа (Богдановић, Ђурић, Медаковић, 1978; Томић, 1997). Хеуристичку основу рада чинило би пажљиво ишчитавање разнородних група историјских извора правне, дипломатичке и наративне природе, претежно српских, византијских и турских, затим путописног и етнографског материјала, као и објављене и необјављене архивске грађе. У проучавању остатака материјалне културе посебан проблем представљаће недостатак резултата археолошких ископавања, која на простору на коме се налази келија Светог Саве никада нису спроведена. Стога ће већа пажња бити посвећена истраживачким конзерваторским радовима изведеним на објектима комплекса, живопису и иконама и повезивању њихових резултата са писаним изворима. У истраживању ширег појма келије (испоснице) најзаступљенији би био историографски метод у комбинацији са компаративним методом за описивање сличности и разлика. Приликом прикупљања података из извора употребићемо методу оперативне анализе садржаја докумената. За тумачење сачуваног иконописа и живописа користиће се претежно иконографски и иконолошки метод. Подаци добијени анализом писаних извора биће употпуњени анализом простора и материјалних остатака. У целокупном истраживању примарни метод биће аналитички, а његовом применом створили би се услови за синтезу и компарацију. Упоредо ћемо се служити и научним методима уобичајеним за проучавање црквене историје, историје књижевности, литургије и археографије.

СТРУКТУРА РАДА

Дисертација је замишљена као јединствено дело подељено на седам поглавља рашчлањених на одређени број одељака. У првом поглављу био би дат преглед досадашњих проучавања и то према врсти грађе (историјски извори, општи

преглади Свете Горе и манастира Хиландара, Карејски типик, историја, архитектура цркве и конака, иконе, живопис у цркви, преписивачка делатност и библиотека). У другом би била истражена историја келије од оснивања до данас. Поглавље би, поред уводног дела у коме би се разматрале термилошке променљивости у самом називу током векова, било рашчлањено на хронолошки одређене одељке и то: састављање типика и оснивање келије, преглед догађаја у XIII веку, бурна историја на почетку XIV века, када су становници келије били бивши хиландарски игумани а будући српски архиепископи, обнова келије у доба српске царевине, затим период доминације исихастичког покрета до пада Свете Горе под турску управу, раздобље под Турцима и, на крају, XX век и савремено доба. У трећем поглављу би се, у мери у којој је то могуће, начинила реконструкција данас непостојећих или урушених остатака материјалне културе и то: првобитна црква, конаци и пирг, конак са црквом Светог Николе, првобитни иконостас и живопис. У четвртном делу усредсредили бисмо се на савремени изглед келије добијен обновом у XVIII и XIX веку. Као и претходни, и овај део би у посебним одељцима обухватао подизање нове цркве 1773. године, њено живописање у периоду 1790–1806, изградњу новог иконостаса почетком XIX века, као и преглед конзерваторских радова извођених у другој половини XX и почетком XXI века. У петом поглављу пажња би била посвећена келији као преписивачком центру и то кроз делове који би разјаснили оснивање скрипторијума, његово вишевековно трајање и гашење у другој половини XVIII века. У шестом одељку посматрали бисмо приватни живот монаха у келији кроз услове становања, свакодневну рутину и односе са светогорском општином, матичним манастиром и другим келијама у окружењу. Завршно, седмо поглавље, место је на којем би се изнели резултати до којих се дошло у раду и извели закључци који би се тicali како саме келије, тако и њеног положаја и улоге у српској заједници на Светој Гори, али и у историји и историји културе српских земаља од средњег века до данас.

КЕЛИЈА СВЕТОГ САВЕ У КАРЕЈИ

1. Историја истраживања

- 1.1 Извори
- 1.2 Општи прегледи
- 1.3 Карејски типик
- 1.4 Историја
- 1.5 Архитектура
- 1.6 Иконопис
- 1.7 Живопис
- 1.8 Преписивачка делатност и библиотека

2. Келија Светог Саве кроз историју

- 2.1 Терминолошке променљивости у називу келије Светог Саве
- 2.2 Оснивање келије и Карејски типик
- 2.3 Келија Светог Саве у XIII веку
- 2.4 Дом будућих архиепископа
- 2.5 Карејска келија у доба српске царевине
- 2.6 У средишту нових теолошких токова
- 2.7 Под турском влашћу (XV - XIX век)
- 2.8 Светосавска келија у XX веку

3. Некадашњи изглед келије Светог Саве

- 3.1 Првобитна црква, конаци и пирг
- 3.2 Конак са црквом Светог Николе
- 3.3 Првобитни иконостас и живопис

4. Обнова крајем XVIII – почетком XIX века и савремени изглед

- 4.1 Изградња нове цркве 1773.
 - 4.1.1 Архитектура цркве Светог Саве
 - 4.1.2 Архитектура конака
- 4.2 Живопис 1790–1806.

- 4.2.1 Живопис у олтару и наосу (1790–98)
- 4.2.2 Живопис у припрати и на фасадама (1806)
- 4.3 Нови иконостас у новом храму
 - 4.3.1 Иконостас у цркви Светог Саве
 - 4.3.2 Икона Богородице Млекопитатељнице
 - 4.3.3 Иконе које се чувају у Светосавској келији
- 4.4. Конзерваторски радови и успостављање садашњег изгледа

5. Преписивачки центар и библиотека

- 5.1 Оснивање
- 5.2 Трајање
- 5.3 Гашење

6. Живот у келији

- 6.1 Услови за живот и обавезе монаха
- 6.2 Свакодневни живот
- 6.3 Односи са Хиландаром

7. Келија Светог Саве у деветом веку постојања (закључак)

ИЗАБРАНА ЛИТЕРАТУРА

Абрамовић Д., *Описаніе древностій србски у Светой (Атонской) Гори*, Београд 1847.

□ *Света Гора са стране вере, художестава и поведнице*, Београд 1848.

Амфилохије (јеромонах), *Синаити и њихов значај у животу Србије XIV и XV века*, у: Манастир Раваница, Споменица о шестој стогодишњици, Београд 1981, 101-134.

М. Арранц, *Как молились Богу древние византийцы. Суточный круг богослужения по древним спискам византийского евхология*, Ленинград 1979.

□ „Око Церковное” *Переработка опыта ЛДА 1978 г., История Типикона*, Москва 1999.

Actes de l' Athos V, Actes de Chilandar. Premiere partie: Actes grecs, éd. Par L. Petit, Византийский Временник 17 (Москва 1911).

Actes de l' Athos V, Actes de Chilandar. Premiere partie: Actes slaves, éd. Par B. Corablev, Византийский Временник 19 (Москва 1915).

Archives de l' Athos IV. Actes de Dionisiou. Texte, ed. N. Oikonomidès, Paris 1968.

Archives de l' Athos V. Actes de Lavra I. Texte, ed. P. Lamerle, A. Guillou, N. Svoronos, Paris 1970.

Archives de l' Athos XX, Actes de Chilandar I, dès origins à 1319, éd. M. Živojinović, V. Kravari, Ch. Giros, Paris 1998.

Бабић Г., *Низови портрета српских епископа, архиепископа и патријараха у зидном сликарству (XIII □ XVI в.)*, у: Свети Сава, историја и предање, међународни научни скуп, ур. В. Ђурић, Београд 1979, 319-340.

Баришић Ф., *Први попис грчких аката на старосрпском с краја XIII века у Хиландару*, Хиландарски зборник 7 (Београд 1989), 27-69.

□ *Хронолошки проблеми око године Немањине смрти*, Хиландарски зборник 2 (Београд 1971), 31-58.

Бенешевичъ В., *Тактиконъ Никона Черногорца, Греческій текстъ по рукописи № 411 Синайскога монастыря св. Екатарины*, Петроградъ 1917.

Богдановић Д., *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978.

□ *Карејски типик светог Саве*, пр. Д. Богдановић, САНУ фототипска издања 8, Београд 1985, 1-6.

□ *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*, Београд 1986.

Богдановић Д., Ђурић В., Медаковић Д., *Хиландар*, Београд 1978.

Byzantine Monastic Foundation Documents. A Complete Translation of the Surviving Founders' Typika and Testaments, ed. J. Thomas, A. Constatinides Hero, vol. 1 □ 5, Washington 2000.

Вукашиновић В., *Српска литургијска пракса 13. века*, у: Ђурђеви Ступови (Беране-Београд 2011), 231-246.

Work and worship at the Theotokos Evergetis, 1050 □ 1200, ed. M. Mullet, A. Kirby, Belfast 1997.

Гранић Ф., *Црквено-правне одредбе Карејског и Хиландарског типика св. Саве*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. XVI, св. 2 (Београд 1936), 189–198.

Гргуревић Н., *Карејски и хиландарски типик*, Православна мисао IX (Београд 1966), 47-51.

Грујић Р., *Одношаји светогорских и других манастира са митрополитима карловачким*, Споменик Српске краљевске академије LI, д.р. 43 (Београд 1913), 43-69.

□ *Царица Јелена и ћелија св. Саве у Кареји*, Гласник Скопског научног друштва XIV (1935), 43-57.

Гудков В. П., *Карейский типикон св. Саввы в русском сборнике XVII в.*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXIII (Нови Сад 1990), 89-95.

Goehring J. E., *Ascetics, Society and the Desert. Studies in Early Egyptian Monasticism*, Harrisburg 1999.

Давидов Д., *Хиландарска графика*, Београд 1990.

Данило (архиепископ), *Животи краљева и архиепископа српских* (прев. Л. Мирковић), Београд 1935.

Данило Други, *Животи краљева и архиепископа српских. Службе*, (прев. Л. Мирковић, Д. Богдановић, Д. Петровић), Београд 1988.

. Димитријевић С. М, *Документи хиландарске архиве до XVIII века*, Споменик Српске краљевске академије LV, д.р. 47 (Београд 1922), 20-31.

Димитријевскій А., *Памятники патриаршихъ уставовъ и ктиторскіе монастырскіе Типиконы, Типика, часть первая*, Кієвъ 1895.

□ *Древнѣйшіе патриаршіе типиконы, Святогробскій Іерусалимскій и Великой Константинопольской Церкви*, Кієвъ 1907.

Доментијан, *Живот светого Симеуна и светого Саве*, изд. Ћ. Даничић, Београд 1865.

Дурковић-Јакшић Љ., *Почетак српског екслибриса*, Археографски прилози 2 (Београд 1980), 17-31.

Дучић Н., *Старине Хиландарске*, Гласник Српског ученог друштва 56 (Београд 1884), 1-115.

Ђукић Б., Поповић Д., *Живот у монашкој заједници*, у: Приватни живот у српским земљама средњег века (Београд 2004), 525-551.

Живојиновић Д., *Хрисовуља цара Стефана Душана Карејској келији Светог Саве Јерусалимског*, Стари српски архив I (Београд 2002), 69-78.

□ *Повеља братског сабора манастира Хиландара о аделфатима за Карејску келију Светог Саве Јерусалимског*, Стари српски архив II (Београд 2003), 41-78.

□ *Акт хиландарског братског сабора о давању келије Светог Саве Јерусалимског у Кареји царици Јелени*, Стари српски архив III (Београд 2004), 89-105.

□ *Акт архиепископа Никодима I за келију Светог Саве Јерусалимског у Кареји*, Стари српски архив IV (Београд 2005), 23-50.

□ *Интерполисана хрисовуља краља Милутина за Карејску келију Светог Саве Јерусалимског*, Стари српски архив V (Београд 2006), 11-41.

□ *Велика прилепска хрисовуља цара Стефана Душана Карејској келији Светог Саве Јерусалимског*, Стари српски архив VII (Београд 2008), 71-90.

Живојиновић М., *Светогорске келије и пиргови у средњем веку*, Београд 1972.

□ *О бораваца светог Саве у Солуну*, Историјски часопис XXIV (Београд 1977), 63-71.

- *Духовник манастира Хиландара*, Историјски часопис XXVIII (Београд 1981), 5-15.
- *The Spiritual Fathers of the Monastery of Chilandar*, Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik 32 (Wien 1982), 247-256.
- *Светогорски дани Данила II*, у: Архиепископ Данило II и његово доба, САНУ, научни скупови 58 (Београд 1991), 75-81.
- *Хиландарски и Евергетидски типик, подударности и разлике*, Зборник радова Византолошког института XXXIII (Београд 1994), 85-102.
- *Почеци светогорског монаштва (од краја VIII до друге половине X века)*, у: Казивања о Светој Гори (Београд 1995), 11-24.
- *Историја Хиландара I (Од оснивања манастира 1198. до 1335. године)*, Београд 1998.
- *Манастир Плака у Кареји*, Зборник радова Византолошког института XLIV (Београд 2007), 173-187.
- *Црквењаци на Светој Гори и њихове дужности*, Историјски часопис LVI (Београд 2008), 69-86.

Јагић В., *Типик хиландарски и његов грчки извор*, Споменик Српске краљевске академије XXXIV (Београд 1898), 1-66.

Каждан А. П., *Книга и писатель в Византии*, Москва 1973.

Кораћ Д., *Света Гора под српском влашћу, 1345-1371*, Зборник радова Византолошког института 31 (Београд 1992), 1-199.

Kissas S., *When Did St Sabbas of Serbia Receive the Title of Archimandrite?*, Хиландарски зборник 9 (Београд 1997), 21-24.

Лексикон српског средњег века, ур. С. Ћирковић, Р. Михалчић, Београд 1999.

Леонид (архимандрит), *Афонская Гора и Словецкий монастырь*, Памятники древней письменности 43 (С. Петербургъ 1883), 99-102.

- *Словенско-српска књижница на св. Гори Атонској, у манастиру Хиландару и св. Павлу*, Гласник Српског ученог друштва XLIV (Београд 1877), 232-304.

Lingas A. L., *Sunday matins in the Byzantine cathedral Rite: Music and Liturgy*, The University of British Columbia, Vancouver 1996.

Љубинковић М., *Дуборезни иконостаси XVII века на Светој Гори*, Хиландарски зборник 1 (Београд 1966), 119-134.

Максимовић Љ., *Светогорска управа кроз векове*, у: *Казивања о Светој Гори* (Београд 1995), 25-46.

Манастир Хиланадар, ур. Г. Суботић, Београд 1998.

Мансветов И., *Церковний устав. Его образование и судьба в греческой и русской церкви*, Москва 1995.

Марковић В., *Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији*, Сремски Карловци 1920.

Марковић М., *Прво путовање светог Саве у Палестину и његов значај за српску средњовековну уметност*, Београд 2009.

Марковић М., Хостетер В. Т., *Прилог хронологији градње и осликавања хиландарског католикона*, Хиландарски зборник 10 (Београд 1998), 201-217.

Медаковић Д., *Манастир Хиландар у XVIII веку*, Хиландарски зборник 3 (Београд 1974), 7-84.

□ *Историјске основе иконографије светог Саве у XVIII веку*, у: *Свети Сава, историја и предање*, међународни научни скуп, ур. В. Ђурић, Београд 1979, 397-404.

Медић М., *Ерминија о сликарским вештинама Дионисија из Фурне*, у: *Стари сликарски приручници III* (Београд 2005), 58-570.

□ *Књига о сликарској уметности написана 1674. руком попа Данила*, у: *Стари сликарски приручници II* (Београд 2002), 305-391.

□ *Први јерусалимски рукопис 1566*, у: *Стари сликарски приручници II* (Београд 2002), 84-214.

Милосављевић В., Поповић Љ., *Србија и Хиландар у документима српских архива* (каталог изложбе), Београд 1998.

Милошевић Г., *Становање у средњовековној Србији*, Београд 1997.

Милошевић Д., *Срби светитељи у старом сликарству*, у: *О Србљаку* (Београд 1970), 143-268.

□ *Иконографија светог Саве у средњем веку*, у: Свети Сава, историја и предање, међународни научни скуп, ур. В. Ђурић, Београд 1979, 279-315.

Миљковић Б., *Хиландарска икона цара Стефана*, Зборник радова Византолошког института XLIII (Београд 2006), 319-348.

□ *Житија светог Саве као извори за историју средњовековне уметности*, Београд 2008.

□ *Икона Богородице Галактотрофусе из испоснице Светог Саве у Кареји*, у: На траговима Војислава Ј. Ђурића, ур. Д. Медаковић, Ц. Грозданов, Београд 2011, 177-184.

Миодраг П., *Службеник грешног Сим(е)она из шездесетих година XIV века и карејски скрипторијум*, Хиландарски зборник 11 (Београд 2004), 273-283.

Мирковић Л., *Скитски устави Св. Саве*, Братство XXVIII, 45 (Београд 1934), 52-67.

□ *Хиландарске старине*, у: Иконографске студије, Нови Сад 1974, 233-251.

□ *Хеортологија или Историјски развитак и богослужење празника православне Источне цркве*, Београд 1961.

Михаил (митрополит), *Света Гора Атонска*, Нови Сад 1886.

Младеновић А., *Филолошке напомене о Карејском типичу Светог Саве*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXVIII (Нови Сад 1990), 93-102.

Мошин В., *Акти из светогорских архива*, Споменик Српске краљевске академије XCI, други разред 70 (Београд 1939), 3-108.

□ *Акти братског сабора из Хиландара*, Годишњак Скопског Филозофског факултета IV (1939-1940), 173-203.

□ *Уговор св. Саве са светогорским протом о земљи за виноград*, Гласник државног музеја у Сарајеву, н. с. 1946, друштвене науке св. I (1946), 6-122.

□ *Правни списи светог Саве*, у: Свети Сава, историја и предање, међународни научни скуп, ур. В. Ђурић, Београд 1979, 101-126.

В. Мошин, М. Пурковић, *Хиландарски игумани средњег века*, Београд 1999².

Millet G., *Monuments de l'Athos*, Monuments de l'art byzantin V, Paris 1927.

Morris R., *Monks and laymen in Byzantium 843-1118*, Cambridge 1995.

Mošin V., Sovre A., *Suplementa ad acta graeca Chilandarii*, Ljubljana 1948.

Ненадовић С., *Архитектура Хиландара – цркве и параклиси*, Хиландарски зборник 3 (Београд 1974), 174-178.

□ *Становање монаха у Хиландару*, Хиландарски зборник 6 (Београд 1986), 83-126.

□ *Прилог за историју сихастерије Светог Саве у Кареји*, Хиландарски зборник 7 (Београд 1989), 71-89.

□ *Осам векова Хиландара* □ *грађење и грађевине*, Београд 1997.

Новаковић С., *Српски поменици XV-XVIII века*, Гласник Српског ученог друштва 42 (Београд 1875), 1-152.

□ *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912.

Новаковић Р., *О години преноса Немањиних моштију из Хиландара у Студеницу*, Хиландарски зборник 1 (Београд 1966), 91-116.

Осам векова Хиландара. Историја, духовни живот, књижевност, уметност и архитектура, ур. В. Кораћ, Београд 2000.

Павловић И., *Хронолошке белешке св. Саве о Стефану Немањи*, Гласник Српског ученог друштва XLVII (Београд 1879), 276-302.

Павловић Л., *Култови лица код Срба и Македонаца*, Смедарево 1965.

Пајић С., ДАмико Р., *„Између обала Јадрана”- Богородица Пелагонитиса: заједничка иконографска тема српског и италијанског сликарства*, Ниш и Византија IX (Ниш 2011), 297-318.

Папастатис Х. К., *Савремени правни статус Свете Горе*, Зборник радова Византолошког института XLI (Београд 2004), 525-538.

Папахрисанту Д., *Атонско монаштво*, Београд 2003.

Пентковский А., *Студийский устав и уставы Студийской традиции*, Журнал Московской Патриархии, 5 (Москва 2001), 69-80.

□ *Типикон Алексия Студита в Византии и на Руси*, Москва 2001.

□ *Константинопольский и Иерусалимский богослужебный уставы*, Журнал Московской Патриархии, 4 (Москва 2001), 70-78.

- *Ктиторские типиконы и богослужебные синаксари евергетидской группы*, Богословские труды 38 (Москва 2003), 321-355.
- *Евергетидский монастырь и императорские монастыри в Константинополе в конце XI – начале XII века*, Византийский временник 63 (Москва 2004), 76-88.
- *Богослужебный синаксарь Константинопольского монастыря Христа человеколюбца*, Богословский вестник т. 4 № 4 (Москва 2004), 177-208.

Петковић С., *Иконе манастира Хиландара*, Света Гора 1997.

- *Хиландар*, Београд 1978.

Д. Поповић, *Српски владарски гроб у средњем веку*, Београд 1992.

- *Пећинске цркве и испоснице у области Полимља – досадашњи резултати и правци даљег проучавања*, Милешевски записи 5 (Пријеполје 2002), 47-60.
- *Пустиножителство светог Саве Српског*, Култ светих на Балкану II (Крагујевац 2002), 61-85.
- *Монах-пустињак*, у: Приватни живот у српским земљама средњег века, Београд 2004, 552-585.
- *”Пустинја” Бјеличковица*, Милешевски записи 6 (Пријеполје 2005), 111-117.
- *Пустинје и Свете Горе средњовековне Србије* □ *писани извори, просторни облици, градитељска решења*, Зборник радова Византолошког института XLIV (Београд 2007), 253-273.
- *Визије и тековине светог Саве српског*, Повеља XXXVIII (Краљево 2008), 119-125.

Поповић Д., Поповић М., *Пећинска лавра арханђела Михаила у Расу*, Новопазарски зборник 22 (1998), 15-58.

Поповић Д., Тодић Б., Војводић Д., *Дечанска пустинја, скитови и келије манастира Дечана*, Београд 2011.

Поповић Ј. (протосинђел), *Догматика православне цркве II*, Београд 1980.

Поповић М., *Манастир Св. Варваре на Рељиној градини код Новог Пазара*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе XXVII□XXVIII (Београд 1995□1996), 95-122.

Проловић Ј., *Хиландарски рукописи XIII и XIV века у Бечу и манастир Хиландар*, Хиландарски зборник 6 (Београд 1986), 163-295.

Patrich J., *Sabas, Leder of Palestinian Monasticism. A Comparative Study in Eastern Monasticism, Fourth to Seventh Centuries*, Washington 1995.

Popović S., *Sabaite influences on the church of Medieval Serbia*, in: *The Sabaite Heritage in the Orthodox Church from the Fifth Century to the Present*, ed. J. Patrich, Leuven 2001, 385-407.

Радовановић Ј., *Богородица Млекопитатељница из Пећке патријаришије. Ново тумачење*, Балканика XXXII–XXXIII (Београд 2003), 253-262.

□ *Прилог иконографији светих сремских деспота Бранковића*, у: Радови из иконографије, Београд 2008, 133-156.

Радосевић С., *Монашка цивилизација 1□2*, Београд 1994.

Ракић З., *Минијатуре српских рукописа XVI и XVII века у библиотеци манастира Хиландара*, Хиландарски зборник 10 (Београд 1998), 317-334.

□ *Српска минијатура XVI и XVII века*, Београд 2012.

Ранковић З., *Структура Братковог минеја. Кратак преглед*, Археографски прилози 26-27 (Београд 2004-2005), 109-122.

Ристић В., *Остаци живописа у костурници испоснице Светог Саве у Кареји*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе XVIII (Београд 1986), 159-165.

Сава (свети), *Карејски типик*, фототипско издање, пр. Д. Богдановић, Београд 1985.

□ *Сабрана дела*, пр. Т. Јовановић, Београд 1998.

Сава (Хиландарац), *Света Гора*, Београд 1898.

□ *Историја манастира Хиландара*, Београд 1997².

□ *Типикарница Светог Саве у Кареји*, Торонто 2000.

Симић П., *Рад светог Саве на осавремењавању богослужења у српској цркви*, у: Свети Сава, Споменица поводом осамстогодишњице рођења, 1175-1975, Београд 1977, 181-205.

□ *Хиландарски типик монаха Романа 1331.г*, Краљево 2010.

Синдик Н., *Карејска проскомидија*, Хиландарски зборник 10 (Београд 1998), 279-296.

Скабаланович М., *Тумачење типика*, Шибеник 2004.

Славева Л., Мошин В., *Српски грамоти од Душаново време*, Прилеп 1988, 177-182.

Слепчевић Ђ., *Историја српске православне цркве*, књ. 1, Београд 1991, 202-214.

Стефан Првовенчани, *Сабрана дела*, пр. Љ. Јухас-Феоргијевска, Т. Јовановић, Београд 1999.

Стојановић Љ., *Стари српски записи и натписи I-VI*, Београд 1902-1926.

Т. Суботин-Голубовић, *Словенски манастири на Светој Гори као књижевни и преписивачки центри*, у: Трећа казивања о Светој Гори (Београд 1999), 184-205.

□ *Српско рукописно наслеђе од 1557. године до средине XVII века*, Београд 1999.

□ *Шта је све нестало из српских минеја XIII века*, Зборник радова Византолошког института XLVI (Београд 2009), 381-394.

Суботић Г., *Иконографија светог Саве у време турске власти*, Свети Сава, историја и предање, међународни научни скуп, ур. В. Ђурић, Београд 1979, 343-354.

Татић Ж., *Трагом велике прошлости*, Београд 1929, 16-18.

□ *Сихастерија (посница) Св. Саве у Кареји*, Гласник Скопског научног друштва, књ. VII-VIII, 3-4 (1930), 135-139.

Татић-Ђурић М., *Богородица Млекопитатељница*, Зборник за ликовне уметности Матице српске 26 (Нови Сад 1990), 119-138.

□ *Чудотворне иконе пресвете Богородице на Светој Гори Атонској*, у: Четврта казивања о Светој Гори (Београд 2005), 48-95.

□ *Студије о Богородици*, Београд 2007.

Тимотијевић М., *Serbia Sancta и Serbia Sacra у бароконом верско-политичком програму Карловачке митрополије*, у: Свети Сава у српској историји и традицији, ур. С. Ћирковић, Београд 1998, 387-430.

Теодосије, *Живот светог Саве*, изд. Ђ. Данићкић, Београд 1860.

Тодић Б., *Фреске XIII века у параклису на пиргу Св. Георгија у Хиландару*, Хиландарски зборник 9 (Београд 1997), 35-70.

□ *Српско сликарство у доба краља Милутина*, Београд 1998.

□ *Српске уметничке старине у манастиру Ватопеду*, у: Четврта казивања о Светој Гори (Београд 2005), 136-163.

□ *Свети Сава и манастир Жича*, Повеља XXXVII (Краљево 2007), 115-119.

Томић О., *Хиландарски скит Свете Тројице*, Хиландарски зборник 9 (Београд 1997), 173-193.

Tachiaos A. E., *The Slavonic Manuscripts of Saint Panteleimon Monastery (Rossikon) on Mount Athos*, Thessaloniki □ Los Angeles 1981.

Taft R. F., *A Late Chapter in the History of the Byzantine Rite*, Dumbarton Oaks Papers 42 (Washington 1988), 179-194.

Tarnanidis I. O., *The Slavonic Manuscripts discovered in 1975 at St Catherine's Monastery on Mount Sinai*, Thessaloniki 1988, 134-140.

Ћоровић В., *Хиландарски аделфати за Кареју*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 18 (Београд 1938), 334-341.

□ *Света Гора и Хиландар, до шеснаестог века*, Београд 1985.

□ *Стари српски записи и натписи*, Београд 1997.

Успенски Н. Д., *Чин свеноћног бденија на православном Истоку и у руској цркви*, Шибеник 2005.

Успенский П., *Первое путешествие въ Аѳонскіе монастыри и скиты Архимандрита, нынѣ Епископа, Порфирія Успенскаго въ 1846 году II/1*, Кіевъ 1877.

Фотић А., *Света Гора и Хиландар у Османском царству (XV–XVII век)*, Београд 2000.

Founders and refounders of Byzantine monasteries, ed. M. Mullett, Belfast 2007.

Φουντούλης Ι. Μ., *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας III*, Θεσσαλονίκη 1976.

Христу П., *Света Гора Атонска. Историја, живот, блага*, Београд 2009.

Choukas M., *Black Angels of Athos*, Brattleboro 1935².

И. М. Числов, *Свети Сава: Карејски типик*, Српски језик 13/1-2, година XIII (Београд 2008), 75-83.

Џамић В., *Зидно сликарство у испосници Светог Саве у Кареји*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе XXXVII-XXXVIII, Београд 2006, 129-146.

Шакота М., *Дечанска ризница*, Београд□Приштина 1984.

Шево Љ., *Српско зидно сликарство 18. вијека у византијској традицији*, Бања Лука 2010.

Шпадијер И., *Писац ктиторског натписа светог Саве у Студеници*, Зборник радова Византолошког института XLIII (Београд 2006), 517-526.

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Реферат о квалификованости кандидата и подобности теме за
докторску дисертацију

Тема: **Келија Светог Саве у Кареји**

Докторанд: Владимир Цамић

Ментор: проф. др Бранислав Тодић

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Владимир (Драгољуб) Цамић рођен је 1975. године у Чачку. Основну школу и гимназију похађао је у Чачку, а основне академске студије историје уметности завршио је 2005. године на Филозофском факултету у Београду. Током студија упоредо је две године (2000-2002) похађао и Богословски факултет у Београду. Говори енглески и служи се руским и грчким језиком. Ожењен је и има двоје деце. Од 2005. године запослен је у Републичком заводу за заштиту споменика културе у Београду. Аутор је више пројеката конзервације споменика на Светој гори, а од 2006. године руководи пројектом «Систематско снимање и документација зидног сликарства у манастиру Хиландару». Учествовао је на више истраживачких радова у земљи и на Светој гори. Пријављује докторску дисертацију под насловом *Келија Светог Саве у Кареји*, о споменику који добро познаје и у коме је обавио све претходне истраживачке радње.

Кандидат је до сада објавио следеће радове:

1. *Хиландарски параклиси након пожара 2004. године – стање зидног сликарства*, Гласник ДКС 30 (2006) 160-163;
2. *Зидно сликарство у испосници Светог Саве у Кареји*, Саопштења XXXVII-XXXVIII (2006) 129-146;
3. *Хиландарска келија Рођења Богородице – Фласка у Кареји* (коауторски рад са С. Баришићем и В. Булајићем), Гласник ДКС 32 (2008) 101-104;
4. *Место Свете Тројице под Овчаром у црквеној архитектури обновљене Пећке патријаршије*, Саопштења XLI (2009) 279-300;

5. *Представе Светог Симеона и Саве Српског у зидном сликарству манастира Хиландара*, Шеста казивања о Светој гори, Београд 2010, 101-143;

6. *Зидне слике с почетка XIX века у хиландарском Саборном храму*, Саопштења XLIV (2012) 191-206.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања дисертације је хиландарска Келија Светог Саве Освећеног у Кареји на Светој гори, њена историја, архитектура, зидно сликарство, рукописи и иконе. Због значаја за српску историју и културу, она је и до сада привлачила велику пажњу истраживача разних специјалности, док ће кандидат дисертације тежиште свог истраживања ставити на уметничка дела и остатке материјалне културе у келији о којима се још увек премало зна. Дисертација ће их свестрано испитати у историјско-уметничком контексту, објасниће њихову намену, садржај и уметнички карактер и оцениће их са становишта српске и светогорске традиције, а у склопу византијске и поствизантијске уметности. Дисертација треба да буде целовита студија о Карејској келији од краја XII века до наших дана, да реконструише њен првобитни изглед, да расправи питања континуитета и дисконтинуитета каснијег уметничког стварања у њој и да објасни место келије у духовном и уметничком животу Хиландара, Свете горе и Србије у средњем и новом веку. Резултати дисертације наћи ће конкретну примену у историји, историји уметности, теологији и у служби заштите споменика културе.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Дисертација ће се састојати од седам поглавља подељених на већи број одељака. У првом поглављу биће изложен преглед досадашњих проучавања Келије Светог Саве у Кареји према врстама грађе. У другом ће се истражити историја келије од њеног оснивања (1199) до данас. У трећем ће бити учињен покушај реконструкције првобитног изгледа келије, њене цркве, пирга, конака, иконостаса и зидног сликарства. Четврто, наобимније поглавље односиће се на велике радове у келији у XVIII и XIX веку који су обухватили изградњу нове цркве, њено живописање и опремање иконама и новим иконостасом. У петом поглављу разматраће се преписивачка делатност у келији током више векова. Шесто поглавље биће посвећено свакодневном животу монаха и односу келије према светогорској општини, Хиландару као матичном манастиру и суседним келијама и скитовима. У седмом, завршном поглављу биће изложени резултати и закључци до којих се дошло у претходном излагању и одредило би се место келије у српској заједници на Светој гори и у историји српске уметности.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

Дисертација полази од чињенице да је Келију Светог Саве Освећеног у Кареји основао свети Сава Српски 1199. године, да је припадала манастиру Хиландару и да је вековима била његово духовно и културно средиште. Дисертација би требало да

потврди или оповргне неколико основних хипотеза: да Карејски типик није оригинално дело светог Саве, да је у келији постојао скрипторијум у коме су настајали значајни рукописи, да су исти уметници, сликари и иконописци, радили и у Хиландару и у келији током XVIII и XIX века и да је келија била узор стварању сличних монашких заједница у Србији.

5. Методе које ће се у истраживању применити

Дисертација подразумева мултидисциплинарни приступ у истраживању, коришћење резултата претходних испитивања и истраживања кандидата на терену. Зависно од потреба које буде наметала одређена врста грађе примењиваће се компаративни, иконографски и аналитички, као и иконолошки и археографски метод. Биће коришћени и други научни методи историје уметности, литургике и црквене историје.

6. Очекивани резултати и научни допринос

Очекује се да дисертација потпуно испита историју, рукописно и уметничко наслеђе хиландарске келије Светог Саве Освећеног у Кареји од њеног оснивања крајем XII века до наших дана, да истражи њен типик који је регулисао живот и богослужење у келији, и да покаже у којој је мери Карејска келија утицала на устројство сличних испосница у српским земљама. Написана по савременој методологији и мерилима историјско-уметничке науке, дисертација треба да представља значајан допринос познавању манастира Хиландара и српског монаштва на Светој гори и да у том контексту тачно одреди улогу Карејске келије и уметности која је у њој стварана.

6. Закључак

Тема дисертације *Келија Светог Саве у Кареји* одговара карактеру докторске дисертације из научне области Историја ликовних уметности и архитектуре. Њен предмет истраживања припада студијама средњовековне и нововековне уметности, као и сродних дисциплина које се изучавају на Филозофском факултету у Београду, и зато она може бити реализована на овом факултету. Предложена тема о келији Светог Саве у Кареји обрадиће један веома важан споменик наше прошлости на Светој гори, чија историја још није довољно испитана, а допринеће и бољем познавању српске културе и уметности од краја XII до XIX века. Кандидат Владимир Џамић поседује знање и искуство потребно за израду докторске дисертације са предложеним насловом. У то нас уверавају његов досадашњи стручни и истраживачки рад, као и његово образложење теме у коме је изложио предмет и циљ истраживања, основне хипотезе, метод истраживања и структуру будућег докторског рада са изабраном литературом.

У Београду, 30. јануара 2013.

Комисија

Проф. др Бранислав Тодић (ментор)
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Ненад Макуљевић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Миодраг Марковић
Филозофски факултет у Београду

Доцент др Зоран Ракић
Филозофски факултет у Београду